

SIIDISABA, URVALINNU, HANGELINNU JA
SABATIHASE SISSERÄNDEST EESTISSE 1996.–2001. A.
FENOLOOGIAPROJEKTI ANDMETEL

Raul E e n p u u

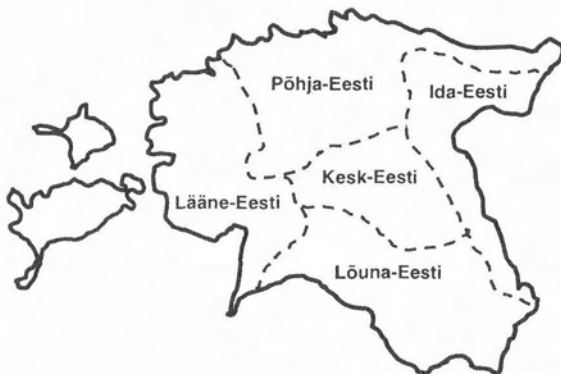
Eesti Ornitoloogiaühing, pk. 227, 50002 Tartu.

Kokkuvõte. Artiklis antakse ornitofenoloogilise projekti käigus kogutud andmete põhjal lühike ülevaade nelja sagedamini kohatava invasioonilinnu saabumisest meile 1996.–2001. a. talvepolaastatel. Esitatakse ka mõned huvitavamad vaatlused teistest liikidest.

Kuigi Eestisse sissetunge ehk invasioone teostab enam kui kakskümmend linnuliiki, käsitleb käesolev lühike ülevaade neist vaid nelja silmapaistvama saabumist talvepolaastal. Arvukaim ja kõige sagedamini kohatav on siidisaba (*Bombycilla garrulus*), sageduselt teine on urvalind (*Carduelis flammea*) ning juba harvemini on vaadeldud hangelindu (*Plectrophenax nivalis*) ja sabatihast (*Aegithalos caudatus*).

1996.–2001. a. tegeles invasioonilindude vaatlemisega 79 vaatlejat, kokku laekus 1259 vaatlust. Eelnimetatud liikide kohta on sel perioodil fenoprojekti andmebaasi kantud 568 vaatlust ning käesolevas kokkuvõttes on kasutatud neist 329, mis tehti 1. septembri ja 31. jaanuari vahel.

Et vaatlusvõrgu tihedus on küllaltki ebaühtlane, jagasin vaatlused viide suuremasse piirkonda vastavalt A. Tammekannu (1932) maastikulisel liigendatusele (joonis 1). Seda jaotust on kasutatud lindude saabumise kirjeldamisel varemgi (Lint *et al.* 1963).

Joonis 1. Eesti maastikuline liigendatus A. Tammekannu (1932) järgi.

Figure 1. Estonian regions used in this article (by Tammekann 1932).

Siidisaba saabub Eestisse suuremate lainetena ja on sageli vaadeldav suhteliselt lühikese ajavahemiku jooksul üle maa (tabel 1). Oma arvukusega teevad siidisabad teistele invasioonilindudele tuntavalt ära. Suurimat – umbes 3000 isendilist parve kohtas 12.11.2000 Juhan Lepasaar Alutagusel, Ida-Eestis. Kuigi siidisaba on Eestis kohatud igal vaatlusaastal, olid just 2000. a. sügisel kohtamisjuhud "igapäevased" – oktoobri esimese dekaadi lõpul alanud tugevat invasiooni võis jälgida üle Eestimaa. 1996/97 ja 2001/02 talvedel oli sisseränne tagasihoidlik.

Üksikuid *urvalinde* kohatakse harva, enamasti olid nad 20–40-isendilistes salkades. 16.11.2000 kohtas Harri Põldsam 300-isendilist parve Kernu külas, Põhja-Eestis. Kuigi urvalind on siidisaba järel isendite ja vaatluste arvu poolest teisel kohal, ei nähta teda sügiseti siiski igal pool, kõige harvemini on ta vaatlejatele silma jäänud Kesk-Eestis. 1999. ja 2001. a. sügisel invasioon praktiliselt puudus (mõlemal aastal vaid kaks vaatlust).

Hangelinnud ei pruugi igal sügisel siia tulla. Täiesti puudusid sügisese invasioonid 1997. a. ja 2001. a., väga nõrk oli see 1996. a. Esmased kohtamised jäävad üldjuhul novembrikuusse, kõige varasema vaatluse tegi 24.10.2000 Lembit Tinkan Märjamaal (Põhja-Eesti piirkond) Sügisrändel on salkade suurused väikesed, sageli nähti vaid üksikuid linde. Rohkem nähakse hangeline alles talve lõpul, suurimat rändeparve (600 lindu) vaatlus Roomet Suurmõts 28.03.1999 Ida-Eestis.

Tabel 1. Kahe kõige sagedamini kohatud invasioonilinnu – siidisaba ja urvalinnu – saabumine Eestisse aastatel 1996-2001.

Table 1. Arrival of the Bohemian Waxwing and Common Redpoll to Estonia in 1996-2001.

	Talv / Winter					
	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02
<i>Siidisaba Bombycilla garrulus</i>						
Lääne-Eesti / W-Estonia	16.10	13.10	26.10	09.10	19.10	
Põhja-Eesti / N-Estonia	25.09	19.10	24.10	26.09	11.10	22.09
Kesk-Eesti / Central-Estonia	15.10	05.10	31.10	15.10	24.10	02.10
Ida-Eesti / E-Estonia	18.11	25.10	03.11	01.01	21.10	07.10
Lõuna-Eesti / S-Estonia	21.09	18.10	21.11	04.10	08.10	
<i>Urvalind Carduelis flammea</i>						
Lääne-Eesti / W-Estonia	15.10	06.10			01.11	
Põhja-Eesti / N-Estonia	28.10	05.11	26.01		25.10	22.09
Kesk-Eesti / Central-Estonia		26.10	01.09			
Ida-Eesti / E-Estonia		20.12	01.01		29.10	
Lõuna-Eesti / S-Estonia	03.11	19.11	22.11	26.09	08.10	

Sabatihase silmapaistvaim invasioon oli 2000. a. sügisel. Septembrikuu kümne päeva jooksul vaadeldi neid viies Eestimaa erinevas paigas (kokku 20 vaatlust). Seltsingud olid üldiselt arvukad (kuni 120 lindu). 1996/97 poolaastast ei ole ühtegi (!) *sabatihase* vaatlust, 1997. a. sügisel vaadeldi rändavaid *sabatihaseid* vaid kahel korral (18 ja 70 lindu Lääne-Eestis) ning 1998/99 a. poolaastast on andmebaasis talletatud vaid kolme üksiku linnu kohtamised erinevates Eestimaa nurkades.

Teistest põnevatest talikülalistest on fenoprojekti andmebaasi jõudnud näiteks *lumekaku* kohtamine 16.01.2000 Saaremaa lähedal Naistekivimaal (Renno Nellis) ja *vöökaku* vaatlused 20.01.1996 Pärnumaal Pootsis (Tenno Laur) ning 21.12.1997 Põlvamaal Räpina vallas (Roomet Suurmõts).

Käesolev kokkuvõte põhineb üksnes fenoprojekti andmebaasil, kuhu kindlasti ei ole jõudnud paljud invasioonilindude vaatlused. Näiteks võib internetist Linnuhuviliste listi arhiivist leida teateid vähemalt viiest *lumekaku* kohtamisest 2000. a. jaanuaris, kuid fenovaatluste lehele on neist jõudnud vaid üks ning kokkuvõtete tegemisel on teisi raske kasutada. Nii võivad "kaduma minna" paljud Teie vaatlused. Kutsun kõiki linnusõpru osalema ligi sajandipikkuse traditsiooniga fenoloogiaprojektis ning jagama oma vaatlusi ka teistega. Sellega aitate saada ülevaadet meie lindude arvukusest, saabumisest ja lahkumisest.

Invasioonilindude vaatlusvõrgus osalesid aastatel 1996-2001: Leho Aaslaid, Evi Adder, Kristel Ader, Evi Allikvee, Villu Anvelt, Jaanus Aua, Siiri Auksmaa, Sven Aun, Tenno Drews, Endel Edula, Liina Eenpuu, Raul Eenpuu, Jaan Ernits, Janek Evestus, Imre Hausti, Õneke Hermaste, Huko Hiimäe, Rainer Ilisson, Harri Jaaku, Toomas Johanson, Enn Kangur, Salme Kangur, Hannes Kareta, Taivo Kastepõld, Mati Kers, Jüri Keskpaik, Vaike Kruusma, Virve Kolga, Villu Kuus, Andre Kõiv, Aime Laidna, Tenno Laur, Eerik Leibak, Õie Leis, Juhan Lepasaar, Arvi Lepisk, Aare Linkolm, Asko Lõhmus, Bruno Maasik, Julius Mark, Mati Martinson, Olev Merivee, Rein Mikk, Rein Nellis, Renno Nellis, Maarja Orusalu, Aarne Ots, Triin Paakspuu, Uku Paal, Margus Pensa, Olev Piisang, Harri Põldsam, Nikolai Raud, Elo-Maria Roots, Lemming Rootsmäe, Mati Salumäe, Steve Schild, Tenno Sillaste, Anu Soon, Karl Soon, Uno Suits, Roomet Suurmõts, Paul Sügav, Eero Talts, Silver Talts, Eise Tamm, Martin Tamm, Vello Tarning, Lembit Tihkan, Tarmo Timm, Toomas Timmerman, Viljard Tuisk, Arvo Täll, Randar Türkel, Meelis Uustal, Sirje Vaaro, Mart Vahter, Olavi Vainu, Eevi Vallek.

Immigration of the Bohemian Waxwing, Common Redpoll, Snow Bunting and Long-tailed Tit to Estonia in 1996–2001, according to ornithophenological data

Immigration of four common bird species – *Bombycilla garrulus*, *Carduelis flammea*, *Plectrophenax nivalis*, *Aegithalos caudatus* – is described according to the results of the ornithophenology project of the Estonian Ornithological Society in 1996–2001. In addition, records of the Snowy Owl (*Nyctea scandiaca*) and Hawk Owl (*Surnia ulula*) are listed. Unfortunately it is clear that many observations have not reached the database of the project.

Kirjandus. Lint, A., Rootsmäe, L. & Veroman, H. 1963: Rändlindude saabumine Eestisse 1936-1940 ja 1948-1956. Abiks loodusvaatlejale 50, Tartu. — Tammekann, A. 1932: Eesti maastikuline liigestus. Maailma maad ja rahvad III. Tallinn.

